

ИНВЕКТИВА ЯК КОМПОНЕНТ ОНИМНОГО ПРОСТОРУ (на матеріалі роману Любка Дереша “Культ”)

Статья посвящена исследованию функционирования инвективы как единицы онимного пространства в романе Любка Дереша “Культ”, освещена ее роль в построении художественного произведения.

Ключевые слова: *имя собственное, оним, онимное пространство, антропоним, инвектива.*

The article is devoted to research of invective in prose works by “Cult” Lyubko Deresh, their reflected their role in construction of artistic work.

Key words: *proper noun, onym, onomastic space, antroponym, invective.*

Актуальний аспект сучасної лінгвостилістики становить проблема кореляції художнього мовлення та загальнонародної мови, вербальне моделювання етнопсихологічних явищ у зв'язку з мовною картиною світу. Категорія розмовності, експлікована різнорівневими мовними засобами, є неодмінним естетичним атрибутом художнього стилю в цілому й індивідуального стилю письменника зокрема. Лінгвостилістичний аналіз її принципово важливий для з'ясування специфіки авторського ідіолекту. Дослідженню комунікативного потенціалу народнорозмовних елементів у художньому тексті присвячено роботи багатьох українських лінгвістів: В. Ващенко, І. Чередниченка, М. Жовтобрюха, В. Русанівського, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, С. Бибик, О. Переломової, Л. Шевченко, О. Ожигової, Т. Ткаченко та інших. Науковці одностайно наголошують: автори свідомо включають у текст характерні засоби розмовного стилю для створення відповідного колориту. З метою стилізації розмовності письменники залучають розмовно марковану лексику, а також мовні інвективи. О. Й. Шейгал всі знаки вербальної агресії згрупує у спеціалізовані й неспеціалізовані [1: 121]. До спеціалізованих знаків авторка відносить маркери

відчуженості й лайливу лексику (обсценна лексика, загальні пейоративи, образливі слова — “обзыватьки”), до неспеціалізованих — ярлики (спеціальні пейоративи, політичні терміни, антропоніми, етноніми) та іронічні номінації [1: 131]. Метою нашого дослідження є вивчення характеристичного потенціалу антропонімів роману Любка Дереша “Кульг” [2].

Любка Дереш — один із найвідоміших сучасних українських авторів. Головні герої його творів — підлітки та цікаві історії з їхнього життя. Автор намагається правдиво показати життя героїв, тому у творах не викреслює розповсюджений сучасний сленг та лайливі слова. У деяких уривках сюжет містить містичні елементи і враження підлітків, які перебували під впливом галюциногенних препаратів. Напружена інтрига, динамічний сюжет, яскраві образи, жорстока дійсність, обрамлена в шати чорного гумору — ось складові успіху творів Любка Дереша. Романи Любка Дереша “Кульг”, “Поклоніння ящірці”, “Архе”, “Намір!”, “Трохи п'їтьми, або На краю світу” набули розголосу серед читацької аудиторії, а в деяких колах стали майже культовими.

Дослідження функціонально-стилістичних особливостей антропонімії в художньому тексті — одна з найважливіших проблем не лише сучасної української ономастики, а й один із аспектів вивчення авторської точки зору в художньому тексті, де номінації персонажа виконують функції, що виходять за межі категоріального граматичного значення цих класів слів і, таким чином, беруть участь у формуванні смислового аспекту тексту.

Персонажі Л. Дереша — молоді люди, тому він зумисно називає їх розмовними, фамільярними чи здрібніло-пестливими іменними варіантами, акцентуючи увагу на юному віці денотатів, романтизмі їх вдачі, що несе додаткове зворушливо-пестливе навантаження. Пор.: *Ромко, Юрко, Владко, Славко, Ростик (Роня), Ігорчик, Слава, Соля, Реня, Левко, Банзайчик, Мирко, Назарко, Лесик*. Зменшувально-пестливі варіанти онімів мають експресивно-емоційне забарвлення, служать характеристикою не іменованого, а іменуючого персонажа. Найчастіше форми таких антропонімів передають ласку, любов, доброзичливе ставлення до героя. Автор використовує такі повні імена: *Юрій, Сергій, Соломія, Андрій, Марія, Василь, Інокентій, Роман, Держислава, Рената, Ярослав, Аркадій, Ганна*.

У антропоніміконі Любка Дереша зустрічаються антропоніми, які містять у своїй структурі специфічні діалектні риси (фонетичні,

лексичні, рідше граматичні та словотворчі). Наприклад, специфічно галицькі іменні варіанти: *Дарця*. Як своєрідні діалектні іменні варіанти можна, очевидно, кваліфікувати суржикові утворення на зразок: *Льоха, Кеша, Діма, Ерих, Іра, Євка, Дінка, Вітайль, Генник, Свєта, Ленка, Аліска, Соломійка, Анєчка, Маша, Юлька, Мар'янка, Неля*, які засвідчують належність їх денотатів до постсовєтського (діалектного) простору.

Особливу роль у антропоніміконі Любка Дереша відіграють характеристичні імена та прізвища. Тому багато персонажів називаються іменами, які містять авторську підказку для визначення читачем характеру персонажа, виконують прогноуючу роль. Наприклад, учень *Семпльований*, прізвище походить від “семплинг” (англ. *sampling*) — “в музи́ке использо́вание части одной звукозаписи, семпла в качестве одного инструмента или отдельной части в новой записи” (“*кайфує від електронної музики*”). Вчителька *Держислава Черевуха*, ім'я походить від українського “*Держислава*” — яка держить славу, володарка слави, прізвище походить із стародавньої міфології “*Черевуха*” — міфічна потвора, несла людям хворобу шлунка та інших нутрощів (“*маленька засушена, наче мертвий горобець на стриху, старушенція, викладачка світової культури. Вона була сивою, але малювалася на фіолетово, щоб бути схожою на Мальвіну, Пані Слава*”). Прізвище одного з головних героїв *Романа Корія* походить від (рос.) “корь” — хвороби, одним із симптомів якої є кон'юнктивіт — очі червоніють та підвищується сльозливість. Хворого хвилюють різь в очах та біль від яскравого світла: “*Коло телефонного апарата сидів якийсь старий пан із зовнішністю пияка. Банзай знав, що то Ромко Корій, новий сторож. Функція сторожа полягала у тому, щоб пильнувати вхід і не давати всіляким покидькам знадвору шастати по коледжу. У Корія було молочно-сиве, наче дим від сирого листя, волосся, коротесеньке і приховане під чорним беретом десантника. У Корія, напевне, була алергія на дим, тому що білки очей затекли кров'ю. Выглядав він років на п'ятдесят, не більше*” [2: 34]. *Льоха Сівер*, прізвище якого походить від “Сівер” (в Лексисі Лаврентія Зизанія “сівер” — схід), а у санскриті “siva” — добропривітний, благопривітний (леліючий).

Очевидно, не без впливу Сергія Жадана Любка Дереш майстерно творить антропоніми-прізвиська й клички, які ніколи не бувають випадковими, бо в них — “духовне обличчя народу, його гумор, народний дотеп, кмітливість і спостережливість”. Наприклад, ім'я головного героя *Юрко Банзай* (Банзай — бойовий вигук японських са-

мураїв, що означає “хай живе” і “слава”; *Дарця Борхес* — “не красуня, та все ж доволі симпатична”. Постійне називання героїні здрібніло-пестливими варіантами вказує на її вік. Недаремно автор іноді називає її “мала”. “Мене звали Дарця Борхес, я горжуся тим, що прочитала всього Кінга і Воннегута... Хтось пробурмотів: “Апять та дура!”) [2: 45]. Дарія в перекладі зі староперської означає “сильна”, “перемагаюча”, “володарка майна”. Прикметно, що прізвисько героїні збігається з прізвиськом аргентинського письменника *Хорхе Борхеса*, який вважає, що світ не такий простий, як видається, що цілком реальним життям живуть не лише люди, а й символи, ними створені. Борхес писав про “ігри з часом та безкінечністю”, а *Дарця* якраз в такі ігри грає. *Юрко Банзай* розказує про очі *Дарки*: “Я заглянув у її темні очі, очі лані, вогкі, блискучі очі, очі без дна, у яких дуже легко втопитися, очі без жодних запитань чи заперечень” [2: 45]. *Сергій Мокоша*, “який всім представлявся як Дош” [2: 23]; поет-декадент *Влодко Реланіум*, “також званий як Данко Еленіум” [2: 34] (еленіум — лікарський препарат, що має заспокійливу дію); *Льоха Сівер* — *Кабак*, *Кабачок*; *учень Ромко Малаялам* (Малаялам — дравидійська мова, розповсюджена у південно-західній Індії (здебільшого серед народу малаялі), або *Павук Малаялам* (“мав довжелезне, аж поза плечі волосся (звідси й назва — Павук), т. зв. “хайр”, як кажуть у певних колах просунутої молоді. Малаялам стягував свій хайр у хвіст. ... Ромко Малаялам, він же Павук Малаялам, завжди і всюди носив її з собою, щоб у потрібний момент процитувати золоті слова чи віднайти відповідь на хвилююче запитання”) [2: 65].

Яскраво характеризує образ однієї з учениць класу Іри її прізвисько *Коркуша* або інакше *Риба-Сонце*: “*Стефаник у підлабузництві, Дюма-батько у кількості підкорених вчителів, Її Просвітленість та Пишногрудість Іра Коркуша. Вона була дівкою в тілі: міцно збита, м’якенька, як домашній цвібак, з потужними пухкими персами та голодною посмішкою спраглої знань дівчинки. ... Ще вона була дуже падкою на всілякого роду біжутерію, здебільшого важку та масивну*”; “вона дуже нагадувала *Рибу-Сонце* з мультика про *Умку*. Від неї йшли невпинні флюїди підлизування” [2: 34].

Вчитель географії *Віталій Ханигін-Тичинда* (ханига — нероба, ледар, п’яниця): “Він говорив, у силу власної гаркавості, наче вуйко з *Канади*, так, що усі літери “P” у його мові самі по собі перетворювалися на “R”. Він завше говорив дуже масно й пишно, як і пасує тим, хто показово носить вишиванки й друкується у часописі “Дзвін” [2: 54].

Дворазово у тексті з'являються персонажі, які мають досить яскраві прізвиська: Гаден, Шкряб, Флойд Морфінський, Каспер, Несквік, Ржепа, Дімочкінс, Сکید. *“Він добре знав їх усіх — Гаден, що не полінувався приїхати з утопічно-нереального містичного Баден-Гадена — міста поетів, дармових гетер та антикваріату, Шкряб (він же д'Армограй), котрий розважав публіку необітницькою лірикою, Флойд Морфінський, Каспер, Несквік, Ржепа, Дімочкінс та Сکید”* [2: 65].

Використовуючи засіб гумору та сатири, автор вводить в текст антропонім *Василь Чесний*, прізвище якого зовсім протиставляється його справжньому образу життя: *“Далі йшла підбірка титулів Василя Чесного: магістр Чорної та Білої магії, у третьому коліні, сьомий син сьомого сина, професійний ворожбит та врокознімач, артронік, діанетик та голова українського відділення Церкви Сайєнтології, спеціаліст від рольфінгу, Райх— та гештальт-терапії, лозошукач II категорії, дипломований медіум, екзорсист Воронежської лінії, досконало володіє WC- та PR-технологіями, допомагає відкривати Третє око, Третє вухо та Третю ніздрю (для, відповідно, яснобачення, яснослухання та яснонюхання), наверне на шлях істинний, прочищає чакри, відсвіжує аури, вирішує кармічні зав'язки”* [2: 176].

Отже, оніми Любка Дереша — продукт фантазії. Вони увиразнюють текст. Ретельний добір власних назв і майстерне введення їх у контекст наповнюють кожен онім значною інформацією й високою експресією. Особливості творення та вживання онімів Любка Дереша цілком вписуються у естетичну модерністську парадигму сучасних українських літературних текстів.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. — М.: ИТ-ДГК “Гнозис”, 2004. — 326 с.
2. Дереш Л. Культ: [роман] / Любка Дереш. — Львів: Кальварія, 2006. — 208 с.